

Henryk Bałowski

910.3

B321s

cop.2

R słownik

**nazw miejscowych
europy
środkowej
i wschodniej
XIX i XX wieku**

HENRYK BATOWSKI

SŁOWNIK
NAZW MIEJSCOWYCH
EUROPY ŚRODKOWEJ
I WSCHODNIEJ
XIX i XX WIEKU

Współczesne i historyczne nazwy miast
i innych najważniejszych miejscowości
w 24 językach

Polski materiał nazewniczy przygotowała
mgr Barbara Urbańska

Pw

WARSZAWA 1964

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

Geniervel Staric Ref.

910.3
B321s
cop. 2

(Stevic)

TREŚĆ

Przedmowa	VII
Wprowadzenie historyczne	XI
Wprowadzenie językowe	XXVI
Zmiany pisowni	XXX
Zasady wymowy	XXXIII
Prawidła transliteracji obcych alfabetów	XXXVII
Układ techniczny	XXXIX
Wykaz skrótów	XLIII
Słownik	3
Skorowidz cyryliczny (grażdński)	72
Skorowidz nowogrecki	84

PRZEDMOWA

Książka niniejsza pomyślana jest jako dzieło pomocnicze dla studium geografii historycznej Europy Środkowej i Wschodniej w XIX i XX w., a w szczególności dla badań nad zmianami terytorialnymi w tej części naszego kontynentu w okresie, kiedy różne obszary kilkakrotnie zmieniały właścicieli i w związku z tym niektóre miasta otrzymywały coraz to nowe nazwy oficjalne. Nazwy te niekiedy są zupełnie niepodobne do poprzednich; przy miejscowościach mniej znanych nieraz trudno jest w ogóle domyśleć się, o jaką miejscowość chodzi. Niektóre miasta, zwłaszcza większe, nosiły kolejno kilka nazw zależnie od zmiany politycznego stanu rzeczy (zmian przynależności państwowo-terytorialnej), tzn. nazwy w różnych językach, albo co najmniej, przy zachowaniu pierwotnego pnia, w zmienionej pisowni — według prawideł ortografii obowiązujących w języku urzędowym państwa, w którym dana miejscowość z kolei się znalazła. Ponadto dochodziło niekiedy, nawet bez zmiany przynależności państwowej, do zmian z przyczyn najrozmaitszych, po prostu do przemianowań, w niektórych zaś wypadkach po pewnym czasie wracała znów dawna nazwa.

Te wszystkie zmiany, w okresie od początku XIX w. do chwili obecnej ma uchwycić niniejszy *Słownik*. Będzie on pożyteczną książką pomocniczą, która ułatwi odnalezienie wszelkich dawniejszych nazw miejscowości, której nazwę obecną znamy, a również umożliwi zidentyfikowanie miejscowości o nieznanym nam nazwie, napotkanej na obcojęzycznej mapie lub na mapach historycznych z XIX w.

Oczywiście, *Słownik* nie może zawierać wszystkich nazw miejscowych tak ogromnego obszaru, obejmującego całą środkowo-wschodnią Europę, tj. przede wszystkim dzisiejsze kraje demokracji ludowej i europejską część ZSRR oraz tereny sąsiadujące innych państw, gdzie mamy do czynienia obecnie lub gdzie poprzednio musiało się mieć do czynienia z nazwami w różnych językach (np. pogranicze włosko-austriackie), a wreszcie kilka krajów, w których w XIX w. obowiązywały nazwy urzędowe państwa zaborczego (np. Finlandia, Grecja).

Objęcie całości istniejącego materiału, tj. uwzględnienie wszystkich w ogóle (tzn. dziesiątek tysięcy) nazw miejscowych występujących na tym terenie, byłoby nawet niecelowe, albowiem znaczną część nazw wchodzących w grę nie ma znaczenia dla historyka ani dla geografa gospodarczego. Nazwy osad wiejskich, które nie były miejscem jakichś doniosłych wydarzeń (np. bitew), nie interesują nikogo poza specjalistami od poszczególnych regionów; dlatego też nazwy tego rodzaju można było śmiało opuścić. Ponadto opuszczono oczywiście nazwy osad nawet nieco większych, jeżeli mimo zmiany przynależności państwowej nie zmieniły one nigdy nazwy, jak np. wołyńskie Sarny (w tym wypadku mogłaby wchodzić w grę co najwyżej zmiana alfabetu) albo czeskie Kladno.

Selekcji materiału dokonano według następujących kryteriów:

1. ośrodki administracyjne od powiatu wzwyż (również historyczne);
2. inne miejscowości (miasta) wprawdzie nie będące ośrodkami powiatowymi, ale liczące co najmniej 10 tysięcy mieszkańców;
3. najważniejsze węzły kolejowe;
4. stacje graniczne — zarówno obecne, jak w przeszłości;
5. miejsca związane z najważniejszymi wydarzeniami historycznymi nie należące do żadnej z poprzednich kategorii;
6. bardziej znane miejscowości klimatyczne i uzdrowiska;
7. ważniejsze porty morskie, nie objęte kategorią 1 ani 2;
8. niektóre inne miejscowości, których nazwy ulegały zmianom bardziej zasługującym na zainteresowanie.

Nie było oczywiście rzeczą możliwą wszędzie i w każdym wypadku ściśle przestrzegać powyższych kryteriów, zwłaszcza jeżeli chodzi o tak rozległe terytorium, jak ZSRR. Ale ponieważ na terenie rdzennej Rosji na ogół nie było zmian o charakterze językowym lub w wyniku przesunięć granicznych, a tylko niewiele było przemianowań (z wyjątkiem większych miast, które wszystkie uwzględniono) — *Słownik* nasz również w tej mierze nie ma luk, przynajmniej poważniejszych. Jedyną luką o większym znaczeniu może tu być pominięcie republik autonomicznych na wschodzie europejskiej części RFSRR, jak np. Tatarska ASRR, oraz obszarów kaukaskich. Absolutny wszakże brak materiałów językowych dotyczących tych krajów był przyczyną ich nieuwzględnienia.

Słownik obejmuje zatem: dzisiejsze terytoria państwowe Albanii, Białoruskiej SRR, Bułgarii, Czechosłowacji, Estońskiej SRR, Finlandii, Grecji, Jugosławii, Litewskiej SRR, Łotewskiej SRR, Mołdawskiej SRR, Polski, RFSRR (część europejską), Rumunii, Turcji europejskiej, Ukraińskiej SRR oraz Węgier, nadto pewne obszary pograniczne państw sąsiednich — Austrii, Niemiec i Włoch, a wreszcie również wyspę Cypr.

Nazwy miejscowe występują w następujących 24 językach: 1. albański, 2. angielski¹, 3. białoruski, 4. bułgarski, 5. czeski, 6. estoński, 7. fiński, 8. grecki, 9. litewski, 10. łotewski, 11. łużycki, 12. macedoński, 13. mołdawski, 14. niemiecki, 15. polski, 16. rosyjski, 17. rumuński, 18. serbochorwacki, 19. słowacki, 20. słoweński, 21. szwedzki, 22. turecki, 23. węgierski, 24. włoski.

Stosowana jest oczywiście obecna pisownia urzędowa, a dla nazw w językach nie używających alfabetu łacińskiego (grecki, wschodniosłowiańskie i część południowosłowiańskich) — transliteracja bibliograficzna.

Jako źródła wykorzystano: encyklopedie — narodowe słowniki geograficzne — podręczniki historii poszczególnych narodów (zwłaszcza zawarty w nich materiał kartograficzny) — roczniki statystyczne różnych państw z lat od połowy XIX w. — atlasy historyczne wchodzących w grę krajów — współczesne podręczniki geografii i geografii historycznej dla danych krajów — kolejowe rozkłady jazdy różnych państw od połowy XIX w. — przewodniki turystyczne (np. Baedeker, *Guide bleu*) z różnych okresów — wielkie słowniki językowe zawierające wykazy nazw miejscowych — monografie lub dzieła zbiorowe poświęcone spornym terenom pogranicznym (zwłaszcza zawarty w pracach tych materiał kartograficzny) — aktualne i dawniejsze mapy poszczególnych państw od połowy XIX w., a przede wszystkim mapy podziału administracyjnego i kolejowe — słowniki ortograficzne.

* * *

Szczerze podziękowanie za cenne uwagi i sugestie należy się recenzentom niniejszej pracy, profesorom St. Herbstowi, B. Olszewiczowi i J. Reychmanowi.

¹ Na Cyprze.